

Suwerenność żywnościowa – wspólny cel rolników i konsumentów

W czasach, w których świat doświadcza poważnych kryzysów, środowisko naturalne jest niszczone, a wielu ludzi cierpi z powodu biedy i konfliktów, mamy możliwość zjednoczenia się i wspólnego działania, aby przeciwdziałać tym negatywnym zjawiskom i stworzyć nową, lepszą rzeczywistość. W dziedzinie wytwarzania żywności widzimy obecnie na przykład hodowlę zwierząt w niehumanitarnych warunkach, monokulturowe uprawy, używanie dużych ilości nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin, przejmowanie ziemi przez duże farmy i korporacje oraz opracowywanie i uprawę roślin modyfikowanych genetycznie. Odpowiedzią na te wszystkie zjawiska może być wcielanie w życie idei suwerenności żywnościowej.

Jak rozumieć suwerenność żywnościową i w jaki sposób można ją realizować w naszych rodzinach, społecznościach lokalnych, w Polsce, Europie i na całym świecie?

W 2007 r. w wiosce Nyéléni, w Mali odbyło się Globalne Forum Suwerenności Żywnościowej. Przyjęta wtedy Deklaracja Nyéléni stanowi programową podstawę międzynarodowego ruchu suwerenności żywnościowej, który łączy m.in. rolników, pasterzy, rybaków i konsumentów z wielu krajów świata. Jako nazwę tego ruchu wybrano Nyéléni, imię legendarnej malijskiej kobiety, która uprawiała ziemię i żywiła swój lud.

Zgodnie z przyjętą w 2007 r. Deklaracją Nyéléni, suwerenność żywnościowa to „prawo ludzi do zdrowej i zgodnej z ich kulturą żywności wytwarzanej przy użyciu ekologicznych i zrównoważonych metod oraz ich prawo do określania własnych systemów żywnościowych i rolniczych.” W centrum systemów i polityk żywnościowych mają być ci, którzy wytwarzają, dystrybuują i spożywają żywność, a nie rynki i korporacje. Uwzględniane mają być interesy następnego pokolenia. Na pierwszym miejscu stawiane mają być lokalne i krajowe gospodarki i rynki. Wzmacniane ma być rolnictwo chłopskie i rodzinne. Wytwarzanie, dystrybucja i konsumpcja żywności mają być zrównoważone pod względem środowiskowym, społecznym i gospodarczym. Promowany ma być przejrzysty handel zapewniający wszystkim sprawiedliwe dochody. Prawa do użytkowania i zarządzania ziemią, wodami, nasionami i różnorodnością biologiczną mają znajdować się w rękach tych, którzy wytwarzają żywność. Stosunki społeczne

mają być wolne od opresji i nierówności między mężczyznami i kobietami, narodami, grupami rasowymi, klasami społecznymi i pokoleniami.

Drugie Globalne Forum Nyéléni odbyło się w 2015 r. w Mali. Potwierdziło ono rolę agroekologii – praktyki szanującej bioróżnorodność i lokalną wiedzę, jako filaru suwerenności żywnościowej.

Trzecie Globalne Forum Nyéléni ma się odbyć we wrześniu 2025 r. na Sri Lance. Mają w nim uczestniczyć przedstawiciele ponad 50 ruchów społecznych. Byłoby dobrze, gdyby wzięli w nim udział również przedstawiciele polskich organizacji działających na rzecz suwerenności żywnościowej.

Ruch Suwerenności Żywnościowej Nyéléni oprócz wymiaru globalnego, ma także wymiary europejski i polski.

W 2011 r. w Krems, w Austrii odbyło się Pierwsze Europejskie Forum Suwerenności Żywnościowej Nyéléni, w którym wzięło udział ponad 400 osób z 35 krajów, reprezentujących ponad 250 organizacji. Została wtedy przyjęta Europejska Deklaracja Suwerenności Żywnościowej, stanowiąca podstawę dla europejskiego ruchu suwerenności żywnościowej. Drugie Europejskie Forum Suwerenności Żywnościowej odbyło się w 2016 r. w Cluj-Napoca, w Rumunii. Zgromadziło ono ponad 500 uczestników z 43 krajów, reprezentujących prawie 300 organizacji. Wśród uczestników tego forum byli także przedstawiciele polskich organizacji, m.in. stowarzyszenia BEST PROEKO.

Polska delegacja obecna na Drugim Europejskim Forum Suwerenności Żywnościowej zainicjowała współpracę międzyrodowiskową na rzecz suwerenności żywnościowej w Polsce. Inicjatywa ta otrzymała nazwę Ruch Suwerenności Żywnościowej Nyeleni Polska. Do tej pory odbyły się 2 ogólnopolskie fora suwerenności żywnościowej – w 2018 i 2020 r. W drugim forum wzięło udział ponad 250 osób reprezentujących ponad 150 organizacji, inicjatyw, instytucji i gospodarstw rolnych.

Członkami Ruchu Suwerenności Żywnościowej Nyeleni Polska są m.in. gospodarstwa ekologiczne, kooperatywy spożywcze, fundacje i stowarzyszenia. Do celów Ruchu należą m.in.: włączenie do debaty publicznej pojęcia suwerenności żywnościowej oraz promocja rodzinnego, lokalnego rolnictwa i agroekologii, a także ułatwianie wejścia na rynek małych gospodarstw rolnym i wytwórców poprzez promocję bezpośredniej

sprzedaży rolniczej (kooperatywy spożywcze, rolnictwo wspierane przez społeczność, targi oraz zamówienia od organizacji i instytucji publicznych).

A w jaki sposób możemy osiągnąć suwerenność żywnościową w naszych rodzinach i społecznościach lokalnych?

Po pierwsze, możemy sami uprawiać rośliny, nawet jeśli mamy na to miejsce tylko na parapecie. Jeśli dysponujemy ziemią, nawet niewielkim jej kawałkiem, możemy uprawiać na niej warzywa, rośliny strączkowe, zioła oraz drzewa i krzewy owocowe. Jeśli nie dysponujemy kawałkiem ziemi, możemy go wydzierżawić lub poprosić kogoś o jej użyczenie. Możemy też zebrać grupę osób (np. sąsiadów z osiedla) i stworzyć ogród społecznościowy, na przykład na ziemi oddanej w dzierżawę lub użyczonej przez gminę lub spółdzielnię mieszkaniową.

Jeśli będziemy uprawiać rośliny, warto, abyśmy zachowywali nasiona cennych odmian, zwłaszcza tradycyjnych i lokalnych, dobrze dostosowanych do warunków regionu, w którym żyjemy. Nasionami tymi możemy się wymieniać, powiększając w ten sposób nasz zasób cennych nasion. Możemy też utworzyć dom nasion lub skarbiec nasion, w którym będziemy przechowywać nasiona i udostępniać je innym. Możemy w ten sposób stać się opiekunami nasion i współpracować z innymi osobami, które także działają w Polsce i na świecie na rzecz zachowywania i upowszechniania tradycyjnych i lokalnych odmian nasion.

Kolejnym działaniem, które możemy podjąć, jest kupowanie żywności od rolników, najlepiej od rolników zapewniających dobre warunki hodowanym przez siebie zwierzętom oraz uprawiających ziemię metodami ekologicznymi lub używających minimalnych ilości nawozów sztucznych oraz chemicznych środków ochrony roślin. Możemy znaleźć takich rolników i sami bezpośrednio kupować od nich żywność. Aby pozyskiwać w ten sposób dużą część lub nawet całość swojej żywności, warto nawiązać współpracę z innymi osobami mającymi ten sam cel. Możemy dołączyć do kooperatywy spożywczej, czyli społeczności ludzi współpracujących ze sobą w celu pozyskiwania zdrowej żywności wytwarzanej w sposób przyjazny dla środowiska. W Polsce istnieje wiele takich kooperatyw, powstała także ogólnopolska Sieć Kooperatyw Spożywczych. Jeśli w naszej okolicy nie działa żadna kooperatywa spożywcza, możemy założyć nową kooperatywę.

Inną możliwością pozyskiwania żywności jest kupowanie jej na targu, najlepiej bezpośrednio od rolników. Przykładem działającego w Polsce targu rolnego

może być krakowski Targ Pietruszkowy, na którym można kupić ekologiczną żywność bezpośrednio od lokalnych rolników. Nawet kupowanie żywności w małym sklepie będzie krokiem w stronę suwerenności żywnościowej, o ile będzie to żywność wytwarzana lokalnie i najlepiej wytwarzana metodami ekologicznymi. Z pewnością będzie to lepsze rozwiązanie niż kupowanie w należącym do jednej z zagranicznych korporacji supermarkecie produktów rolnictwa przemysłowego opakowanych w plastik, zawierających różne szkodliwe dla zdrowia substancje i w dodatku często sprowadzanych z odległych miejsc. Z czasem możemy podejmować kolejne kroki i w końcu dojść do etapu, na którym cała nasza żywność będzie pochodziła z naszego ogrodu lub od lokalnych rolników wytwarzających ją w sposób przyjazny dla środowiska. W ten sposób możemy osiągnąć suwerenność żywnością, a nasze działania i przykład życia mogą przyczynić się do tego, że także nasi znajomi i sąsiedzi zaczną podążać w tę stronę.

Ruch Suwerenności Żywnościowej Nyéléni ma ogromny potencjał, aby przyczynić się do pozytywnych zmian w dziedzinie wytwarzania i dystrybucji żywności, zarówno na poziomie lokalnym, jak i krajowym, europejskim i światowym. Jednoczy on wiele organizacji zrzeszających łącznie miliony ludzi, przez co ma duże szanse wywierać wpływ nie tylko na jednostki i przedsiębiorstwa, ale też na władze państwowe i organizacje międzynarodowe, przyczyniając się do upowszechnienia idei suwerenności żywnościowej oraz skutecznego wcielania jej w życie.

Maciej Chrapkiewicz

Źródła:

Deklaracja Nyéléni (po polsku): <https://nyeleni.pl/deklaracja-nyeleni-mali-2007/>

Deklaracja Nyéléni (po angielsku): <https://nyeleni.org/IMG/pdf/DeclNyeleni-en.pdf>

Informacje na temat Drugiego Globalnego Forum Nyéléni wraz z przyjętą na nim deklaracją: <https://nyeleniglobalforum.org/2024/10/02/about-the-2nd-nyeleni-global-forum-2015/>

Informacje na temat Trzeciego Globalnego Forum Nyéléni: <https://nyeleniglobalforum.org/2025/03/04/3rd-nyeleni-global-forum-press-release/>

Historia globalnego i europejskiego ruchu Nyéléni:

<https://nyeleni-eca.net/nyeleni-movement/background>

Artykuł na temat II Ogólnopolskiego Forum Suwerenności Żywnościowej:

<https://nyeleni.pl/4-dni-250-uczestnikow-i-150-organizacji-czyli-ii-forum-suwerennosci-zywnosciowej-za-nami/>

Strona Targu Pietruszkowego: <https://targpietruskowy.pl/>

Strona Sieci Kooperatyw Spożywczych: <https://parasol.coop/>